

ലോക്സഭാ തിരഞ്ഞെടുപ്പ്

2019

ഹരിത തിരഞ്ഞെടുപ്പ്
ക്ലാസ്സിക വിമുക്ത തിരഞ്ഞെടുപ്പ്

ഹരിതചട്ടപാലനം സംശയങ്ങളും മറുപടികളും

കേരള സർക്കാർ

ഹരിതകേരളം മിഷൻ

ശുചിത്വമിഷൻ

ചീഫ് ഇലക്ഷൻ ഓഫീസർ

ലോക്സഭാ തിരഞ്ഞെടുപ്പ് 2019

**ഹരിതചട്ടപാലനം - സംശയങ്ങളും മറുപടികളും
കൈപ്പുസ്തകം**

തയ്യാറാക്കിയത്

ഹരിതകേരളം മിഷൻ ടീം

ചിത്രങ്ങൾ

സുധീർ പി വൈ

ഡിസൈൻ

ഫൗസിയ പി എ

പ്രസിദ്ധീകരണം

ഹരിതകേരളം മിഷൻ

അച്ചടി

ഗ്രാമലക്ഷ്മി മുദ്രാലയം

സൗജന്യ വിതരണത്തിന്

കോപ്പി : 1,00,000

മാർച്ച് 2019

സന്ദേശം

ഏഴ് ഘട്ടങ്ങളിലായി നടക്കുന്ന ലോക്സഭാ തിരഞ്ഞെടുപ്പിന്റെ ഭാഗമായി 2019 ഏപ്രിൽ 23 ന് കേരളത്തിൽ തിരഞ്ഞെടുപ്പ് നടക്കുകയാണ്. മറ്റ് സംസ്ഥാനങ്ങളിൽ നിന്നു വ്യത്യസ്തമായി ഉത്സവങ്ങളും ആഘോഷങ്ങളും മെല്ലാം ഗ്രീൻ പ്രോട്ടോക്കോൾ പാലിച്ച് നടപ്പിലാക്കി മാതൃക സൃഷ്ടിച്ച കേരളം ജനാധിപത്യത്തിന്റെ ഉത്സവം എന്ന് വിശേഷിപ്പിക്കാവുന്ന ഈ തിരഞ്ഞെടുപ്പും ഗ്രീൻ പ്രോട്ടോക്കോൾ പാലിച്ച് നടത്താനുള്ള തയ്യാറെടുപ്പിലാണ്. ബഹു. കേരള ഹൈക്കോടതിയുടെ ഉത്തരവും ഇക്കാര്യത്തിൽ ഏറെ സഹായകരമായിട്ടുണ്ട്. രാഷ്ട്രീയ പാർട്ടികൾ, ഉദ്യോഗസ്ഥർ, പൊതുജനങ്ങൾ തുടങ്ങിയവരുടെ സഹകരണത്തോടെ മാത്രമേ ഇത് പൂർണ്ണതോതിൽ വിജയിപ്പിക്കാനാകൂ. കേരളത്തിൽ ആദ്യമായാണ് ഒരു പൊതു തിരഞ്ഞെടുപ്പ് ഇപ്രകാരം ഹരിത ചട്ടം പാലിച്ച് നടപ്പാക്കുന്നത് എന്നതിനാൽ നിരവധി സംശയങ്ങൾ ഇതുമായി ബന്ധപ്പെട്ട് ഉയർന്നുവരാനിടയുണ്ട്. ഇവ മുന്നിൽക്കണ്ട് **ഹരിതചട്ട പാലനം-സംശയങ്ങളും മറുപടികളും** എന്ന പേരിൽ ഹരിതകേരളം മിഷന്റെ മുൻ കൈയിൽ ഒരു കൈപുസ്തകം പ്രസിദ്ധീകരിക്കുകയാണ്. രാജ്യത്തിന് മാതൃകയായി കേരളത്തിലെ തിരഞ്ഞെടുപ്പ് പ്രക്രിയ സമ്പൂർണ്ണ പ്ലാസ്റ്റിക് വിമുക്ത, ഹരിത തിരഞ്ഞെടുപ്പ് ആക്കി മാറ്റുന്നതിന് ഈ കൈപ്പുസ്തകം വഴികാട്ടിയാകുമെന്ന് പ്രതീക്ഷിക്കുന്നു.

ആശംസകളോടെ,

ടീക്കോറാം മീണ ഐ.എ.എസ്.
 ചീഫ് ഇലക്ടറൽ ഓഫീസർ

ഈ തിരഞ്ഞെടുപ്പ് ഹരിത തിരഞ്ഞെടുപ്പ്

2019-ലോക്സഭാ തിരഞ്ഞെടുപ്പുമായി ബന്ധപ്പെട്ട് കേന്ദ്ര ഇലക്ഷൻ കമ്മീഷൻ പുറപ്പെടുവിച്ച തിരഞ്ഞെടുപ്പ് പെരുമാറ്റച്ചട്ടങ്ങളിൽ തിരഞ്ഞെടുപ്പിന്റെ നടത്തിപ്പിനും പ്രചരണ പ്രവർത്തനങ്ങൾക്കും പ്രകൃതി സൗഹൃദ വസ്തുക്കൾ ഉപയോഗിക്കണം എന്ന് നിർദ്ദേശിച്ചിട്ടുണ്ട്. ബഹു. കേരള ഹൈക്കോടതിയുടെ 11.03.2019 തീയതിയിലെ WP(C)7193/19 നമ്പർ ഇടക്കാല ഉത്തരവ് പ്രകാരം തിരഞ്ഞെടുപ്പ് പ്രചരണത്തിന് ഫ്ളക്സ് ബോർഡ് ഉൾപ്പെടെയുള്ള എല്ലാ അജൈവ വസ്തുക്കളും ഉപയോഗിക്കുന്നത് നിരോധിച്ചിട്ടുണ്ട്. സംസ്ഥാന ചീഫ് ഇലക്ടറൽ ഓഫീസറുടെ 12.03.2019 തീയതിയിലെ സ.ഉ.(സാധാ) നം. 118/2019 നമ്പർ ഉത്തരവിലൂടെ തിരഞ്ഞെടുപ്പ് ഹരിതചട്ടങ്ങൾ പാലിച്ച്, പരിസ്ഥിതി സൗഹൃദമായി നടത്തുന്നതു സംബന്ധിച്ച നിർദ്ദേശങ്ങൾ പുറപ്പെടുവിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഇത് സംബന്ധിച്ച് രാഷ്ട്രീയപാർട്ടികൾക്കും പൊതുജനങ്ങൾക്കും ഉണ്ടാകാവുന്ന സംശയങ്ങൾ ദൂരീകരിച്ച് പ്രസ്തുത ഉത്തരവുകൾ പൂർണ്ണമായി നടപ്പിലാക്കുന്ന സാഹചര്യം സൃഷ്ടിക്കാൻ ലക്ഷ്യമിട്ടാണ് ഈ കൈപ്പുസ്തകം പ്രസിദ്ധീകരിക്കുന്നത്.

പ്രചരണത്തിന് ബോർഡുകൾ സ്ഥാപിക്കാൻ കഴിയില്ല എന്നാണോ?

അല്ല. ബോർഡുകൾ സ്ഥാപിക്കുന്നതിനെക്കുറിച്ച് പ്രകൃതിക്ക് ദോഷകരമായ വസ്തുക്കൾ ഉപയോഗിക്കുന്നതിനെയാണ് നിരോധിച്ചിട്ടുള്ളത്. കോട്ടൺ തുണിയിൽ പ്രിന്റ് ചെയ്ത ബോർഡുകൾ, കോട്ടൺ തുണിയിൽ എഴുതി തയ്യാറാക്കിയ ബോർഡുകൾ, കോട്ടൺ തുണിയും പേപ്പറും ഉൾപ്പെടുന്ന മീഡിയം ഉപയോഗിച്ച് പ്രിന്റ് ചെയ്യുന്ന ബോർഡുകൾ എന്നിവ ഇപ്പോൾ നമ്മുടെ നാട്ടിൽ ധാരാളമായി ലഭ്യമാണ്. കോട്ടൺ തുണിയും പേപ്പറും ഉൾപ്പെടുന്ന മീഡിയത്തിൽ ഫ്ളക്സിന്റെ അതേ ഗുണനിലവാരത്തിൽ ഫ്ളക്സ് പ്രിന്റ് ചെയ്യുന്ന മെഷീനിൽ തന്നെ പ്രിന്റിംഗ് സാധ്യമാണ്. ഇവയിലേതെങ്കിലും ഉപയോഗിക്കാം. കൂടാതെ പനമ്പായ, പുൽപ്പായ, ഓല, ഇറ, മുള, പാള തുടങ്ങിയ പ്രകൃതി സൗഹൃദ വസ്തുക്കൾ ഉപയോഗിച്ചും ആകർഷകമായ രീതിയിൽ ബോർഡുകളും പ്രചരണ സാമഗ്രികളും ഉണ്ടാക്കാൻ കഴിയും. അനുമതിയുള്ള സ്ഥലങ്ങളിൽ ഡിജിറ്റൽ ബോർഡുകളും സ്ഥാപിക്കാം.

കൊടി തോരണങ്ങൾ
എങ്ങനെ നിർമ്മിക്കാം?

കൊടികളും തോരണങ്ങളും
തുണിയിലോ പേപ്പറിലോ
നിർമ്മിക്കാം. കൊടികൾ
പൊതുവേ തുണികളിലാണല്ലോ
തയ്യാറാക്കുന്നത്. എന്നാൽ
പ്ലാസ്റ്റിക് കലർന്ന തുണി
ഒഴിവാക്കി ഇക്കൂറി അവ
കോട്ടൺ തുണികളിൽ
മതിയെന്ന് തീരുമാനിയ്ക്കാം.
തോരണങ്ങൾ പേപ്പറിലോ,
കോട്ടൺ തുണിയിലോ ആകാം.

സ്ഥാനാർത്ഥികളുടെ
 പഠന സമയത്തും
 ഭവന സന്ദർശന
 സമയത്തുമെല്ലാം
 കുപ്പിവെള്ളം
 ഉപയോഗിക്കാതിരിക്കാൻ
 കഴിയില്ലല്ലോ?

തീർച്ചയായും കഴിയും.
 ഭവന സന്ദർശനത്തിന്
 പോകുന്ന സ്കാഡുകൾ
 ഓരോ സ്റ്റീൽ ബോട്ടിൽകൂടി
 സഞ്ചിയിൽ കരുതിയാൽ
 കുപ്പിവെള്ളം ഒഴിവാക്കാം.
 സ്ഥാനാർത്ഥി പഠനത്തിന്
 ഉപയോഗിക്കുന്ന വാഹനത്തിൽ
 ഒരു വാട്ടർ ഡിസ്പെൻസറും
 സ്റ്റീൽ കപ്പും കൂടി കരുതിയാൽ
 മതിയാകും.

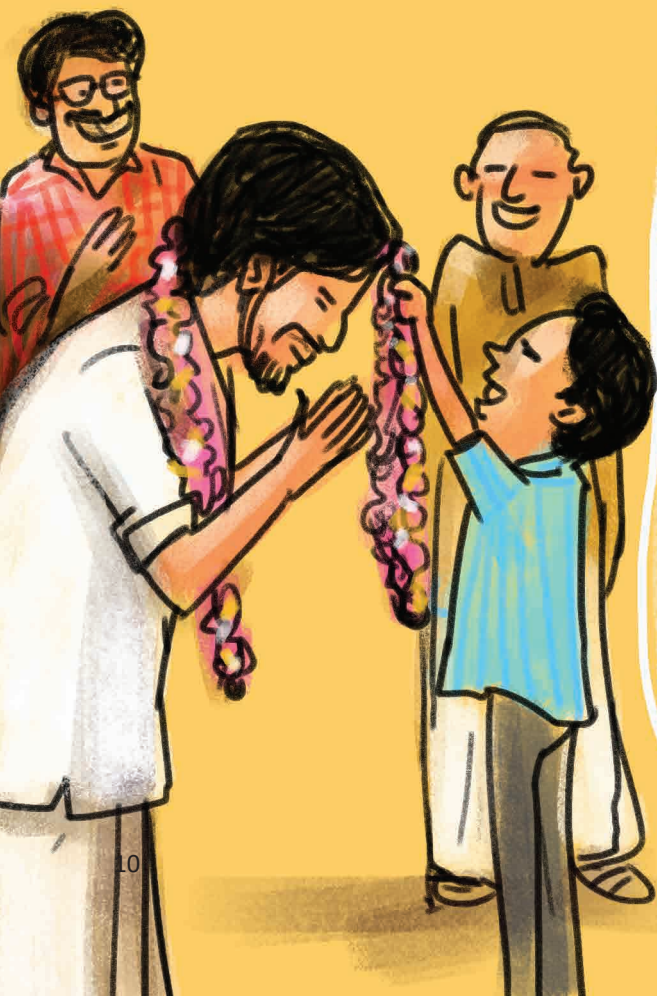
സ്ഥാനാർത്ഥികളുടെ പ്രചരണ വാഹനങ്ങളിൽ മറ്റൊന്നെങ്കിലും ശ്രദ്ധിക്കാനുണ്ടോ ?

പര്യടന വാഹനങ്ങൾ അലങ്കരിയ്ക്കുന്നതിന് പ്രകൃതി സൗഹൃദ വസ്തുക്കൾ മാത്രം ഉപയോഗിക്കാൻ ശ്രദ്ധിക്കണം. ഫ്ളക്സും പ്ലാസ്റ്റിക്കും തെർമോക്കോളും ഉൾപ്പെടെയുള്ള സാധനങ്ങൾ പൂർണ്ണമായും ഒഴിവാക്കി തുണിയും പേപ്പറും ഉൾപ്പെടെയുള്ള പ്രകൃതി സൗഹൃദ വസ്തുക്കൾ മാത്രം ഉപയോഗിച്ച് വാഹനങ്ങൾ അലങ്കരിക്കാം.

സ്ഥാനാർത്ഥിയുടെ സ്വീകരണ പരിപാടിയിൽ എന്തെങ്കിലും ശ്രദ്ധിക്കാനുണ്ടോ?

തീർച്ചയായും ഉണ്ട്. സ്ഥാനാർത്ഥികളെ സ്വീകരിക്കാൻ വേണ്ടി ഇടുന്ന ഹാരങ്ങൾ പ്ലാസ്റ്റിക്കിലുള്ളതല്ലെന്ന് ഉറപ്പുവരുത്തണം. പൂക്കൾ ഉപയോഗിച്ച് ഉണ്ടാക്കിയ ഹാരങ്ങൾ, കോട്ടൺ നൂൽ, തോർത്ത് തുടങ്ങിയവ പകരമായി ഉപയോഗിക്കാം. സ്ഥാനാർത്ഥിയോടുള്ള സ്നേഹത്തോടൊപ്പം ഭൂമിയോടുള്ള നമ്മുടെ സ്നേഹവും നിലനിൽക്കട്ടെ!

തിരഞ്ഞെടുപ്പ് പ്രചരണത്തിനിടയിലെ ഭക്ഷണം ഗ്രീൻ പ്രോട്ടോക്കോളിലാക്കാൻ എന്ത് മുൻകരുതലാണ് എടുക്കേണ്ടത് ?

പ്രചരണ വേളയിൽ പ്രവർത്തകർ ഒരുമിച്ച് ഭക്ഷണം കഴിക്കുന്ന സന്ദർഭങ്ങളിൽ പ്ലാസ്റ്റിക്/പൊതിഞ്ഞ പാഴ്സലുകൾ, പേപ്പർ/പ്ലാസ്റ്റിക്/തൈർമോക്കോൾ എന്നിവയിൽ നിർമ്മിതമായ ഡിസ്പോസബിൾ കപ്പുകൾ, പ്ലേറ്റുകൾ എന്നിവ ഒഴിവാക്കി പകരം സ്റ്റീൽ പ്ലേറ്റ്, സ്റ്റീൽ/ചില്ല് ഗ്ലാസുകൾ എന്നിവ വാടകയ്ക്ക് എടുത്ത് ഉപയോഗിക്കാം. കേരളത്തിലെ എല്ലാ മണ്ഡലങ്ങളിലും തിരഞ്ഞെടുപ്പ് പ്രചരണത്തിൽ ഏർപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന പ്രവർത്തകർ മുഴുവൻ ഇങ്ങനെ പ്രവർത്തിച്ചാൽ മണ്ണിൽ വീണ് പ്രകൃതിയെ നശിപ്പിക്കുന്ന ടൺ കണക്കിന് മാലിന്യങ്ങൾ ഒഴിവാക്കാനാകും. അതിലൂടെ മാതൃക രോഗങ്ങളും വരുന്ന മഴക്കാലത്തെ പകർച്ച വ്യാധികളും ഒഴിവാക്കാം. തിരഞ്ഞെടുപ്പ് ചെലവും ഗണ്യമായി കുറയ്ക്കാം.

തിരഞ്ഞെടുപ്പുമായി ബന്ധപ്പെട്ട് ഹരിത സന്ദേശങ്ങൾ പ്രചരിപ്പിക്കാൻ രാഷ്ട്രീയ പാർട്ടികൾക്ക് എന്തെങ്കിലും ചെയ്യാനാകുമോ ?

ഉറപ്പായും കഴിയും. തിരഞ്ഞെടുപ്പിന്റെ ഭാഗമായി അച്ചടിയ്ക്കുന്ന നോട്ടീസുകളിലെല്ലാം മുകളിലോ താഴെയോ ഹരിത സന്ദേശങ്ങൾ കൂടി ചേർക്കാൻ കഴിയും. പ്രകൃതി സൗഹൃദ വസ്തുക്കൾ മാത്രം ഉപയോഗിച്ചുള്ള തന്റെ പ്രചരണ രീതിയെക്കുറിച്ചോ, താൻ ജയിച്ചുവന്നാൽ പ്രകൃതി സൗഹൃദ പ്രവർത്തനങ്ങൾക്ക് നൽകുന്ന മുൻഗണനയെക്കുറിച്ചോ ഒക്കെ സ്ഥാനാർത്ഥിയ്ക്ക് തന്റെ അഭ്യർത്ഥന നോട്ടീസിൽ ചേർക്കാവുന്നതാണ്.

ചുവരെഴുത്തുകൾ
ആകാമല്ലോ ?

ആകാം.

പക്ഷേ ചുവരെഴുത്തുകൾക്കു പകരം ചുവരിൽ ഫ്ളക്സുകൾ ഒട്ടിയ്ക്കുന്നതും ചുവരെഴുത്തിനോടൊപ്പം ഫോട്ടോകളുടെ ഫ്ളക്സുകൾ ഒട്ടിയ്ക്കുന്നതും അടുത്തകാലത്തായി വർദ്ധിച്ചുവരുന്നുണ്ട്. ഇവ പൂർണ്ണമായും ഒഴിവാക്കണം. ചുവരെഴുത്തെന്നാൽ ചുവരിൽ ബ്രഷ് ഉപയോഗിച്ചുള്ള എഴുത്തുതന്നെയാവട്ടെ!

തുണികൊണ്ടുള്ള
ആർച്ചകൾ
ഉണ്ടാക്കുന്നതിന്
തടസ്സമൊന്നുമില്ലല്ലോ?

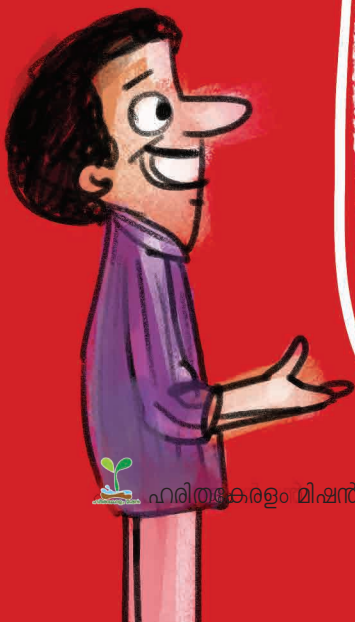
ആർച്ചകൾ ഉണ്ടാക്കുന്നത്
സ്റ്റീൽ/ഇരുമ്പ്/അലൂമിനിയം/
തടി ഫ്രെയിമുകളും
തുണിയും ഉപയോഗിച്ചാണെങ്കിലും
അവയിൽ അക്ഷരങ്ങളായി
വയ്ക്കുന്നത് തെർമ്മോക്കോൾ
ആണ്. റീസൈക്ലിംഗ് പോലും
നടത്താൻ കഴിയാത്ത
ഇവ നമുക്ക്
ഇത്തവണ ഒഴിവാക്കാം.
ആർച്ചുണ്ടാക്കുക
യാണെങ്കിൽ അവയിൽ
കോട്ടൺ തുണിയി
ലെഴുതിയ ബാനർ
ആണ് വയ്ക്കുന്നതെന്ന്
ഉറപ്പുവരുത്തണം.

തിരഞ്ഞെടുപ്പ് കഴിഞ്ഞാൽ എന്തെങ്കിലും ശ്രദ്ധിക്കാനുണ്ടോ ?

ഉണ്ടല്ലോ. പ്രകൃതി സൗഹൃദ വസ്തുക്കൾ മാത്രം ഉപയോഗിച്ചാണ് തിരഞ്ഞെടുപ്പ് പ്രചരണം നടത്തുന്നതെങ്കിലും തിരഞ്ഞെടുപ്പിനു ശേഷം അവ ശേഖരിച്ച് തരം തിരിച്ച് ശരിയായി സംസ്കരിച്ചില്ലെങ്കിൽ അവയും മലിനീകരണ പ്രശ്നങ്ങൾ സൃഷ്ടിക്കും. ഓരോ പ്രദേശത്തും ബോർഡുകളും കൊടികളും തോരണങ്ങളുമെല്ലാം സ്ഥാപിച്ചവർതന്നെ തിരഞ്ഞെടുപ്പ് കഴിഞ്ഞാലുടൻ അവ ശേഖരിച്ച് തരം തിരിച്ച്, തദ്ദേശസ്വയംഭരണ സ്ഥാപനങ്ങൾക്ക് കൈമാറണം. അവർ അത് പുനഃചംക്രമണത്തിന് ലഭ്യമാക്കിക്കൊള്ളും. അങ്ങനെ ചെയ്യുന്ന പക്ഷം അത് മറ്റൊരു ചരിത്ര സംഭവമായി മാറ്റാനാകും. ഉപയോഗിച്ചശേഷം വലിച്ചെറിയുന്ന വോട്ടേഴ്സ് സ്ലിപ്പുപോലും ശേഖരിച്ച് കൈമാറി നമുക്ക് പുതിയൊരു മാതൃക തീർക്കാം.

ഇക്കാര്യത്തിൽ
രാഷ്ട്രീയ പാർട്ടികൾക്കും
പൊതുജനങ്ങൾക്കും
ഏതെങ്കിലും
ഏജൻസികളുടെ
പിന്തുണ
ലഭിക്കാനിടയുണ്ടോ ?

തീർച്ചയായും ഉണ്ട്.
തിരഞ്ഞെടുപ്പിൽ ഹരിത പെരുമാറ്റച്ചട്ടം
(ഗ്രീൻ പ്രോട്ടോക്കോൾ) നടപ്പിലാക്കുന്നതുമായി
ബന്ധപ്പെട്ട് ജില്ലാതലം മുതൽ തദ്ദേശ
സ്ഥാപനതലം വരെ ഫെസിലിറ്റേഷൻ യൂണിറ്റുകൾ
പ്രവർത്തിപ്പിക്കുന്നതിന് സംസ്ഥാന ചീഫ്
ഇലക്ടറൽ ഓഫീസർ ഹരിതകേരളം മിഷനേയും
ശുചിത്വമിഷനേയും ചുമതലപ്പെടുത്തിയിട്ടുണ്ട്.
മിഷനുകളുടെ ഓഫീസുമായി ബന്ധപ്പെട്ടാൽ
ഹരിതചട്ടം നടപ്പാക്കുന്നത് സംബന്ധിച്ച
സംശയങ്ങൾക്ക് മറുപടി ലഭിക്കും.

ജില്ലാ മിഷനുകളുടെ നമ്പരുകൾ

ജില്ല	ഹരിതകേരളം മിഷൻ	ശുചിത്വമിഷൻ
തിരുവനന്തപുരം	9188120321	9495330575
കൊല്ലം	9188120322	7025861463
പത്തനംതിട്ട	9188120323	9446534312
ആലപ്പുഴ	9188120324	9447971317
കോട്ടയം	9188120325	8848893176
എറണാകുളം	9188120327	9496035576
ഇടുക്കി	9188120326	9567667220
തൃശൂർ	9188120328	8075650342
പാലക്കാട്	9188120329	8281340294
മലപ്പുറം	9188120331	9447065781
കോഴിക്കോട്	9188120332	8921940154
വയനാട്	9188120334	9605709436
കണ്ണൂർ	9188120335	9447257785
കാസറഗോഡ്	9188120336	9495219554

ഒഴിവാക്കേണ്ടത്

പ്ലാസ്റ്റിക് വസ്തുക്കളടങ്ങുന്ന എല്ലാത്തരം ബാനറുകൾ, ബോർഡുകൾ, ഹോർഡിംഗ്സുകൾ.

എല്ലാത്തരം ഡിസ്പോസിബിൾ വസ്തുക്കളും പ്ലാസ്റ്റിക് കുപ്പിവെള്ളവും (പേപ്പർ/പ്ലാസ്റ്റിക്/തെർമോക്കോൾ എന്നിവയുൾപ്പെടെ).

പ്ലാസ്റ്റിക് തോരണങ്ങൾ, തെർമോക്കോൾ ഉപയോഗിക്കുന്ന ആർച്ചുകൾ.

പ്ലാസ്റ്റിക്കിൽ പൊതിഞ്ഞ ആഹാരവസ്തുക്കൾ

സ്ഥാനാർത്ഥിയെ സ്വീകരിക്കാൻ ഉപയോഗിക്കുന്ന പ്ലാസ്റ്റിക് ഹാരങ്ങൾ.

ഉപയോഗിക്കാവുന്നത്

കോട്ടൺ തുണി, പേപ്പർ-തുണി മീഡിയം, ചണം, തടി, ലോഹങ്ങളിൽ നിർമ്മിതമായ ബോർഡുകൾ, മുള, ഇററ, പനമ്പായ, പാള മുതലായവ.

വാട്ടർ ക്യാനുകൾ, സ്റ്റീൽ കുപ്പികൾ, സ്റ്റീൽ/ചിട്ട് ഗ്ലാസുകൾ, പ്ലെയിറ്റുകൾ.

തുണി/പേപ്പർ തോരണങ്ങൾ, തുണിയിൽ എഴുതിയ ആർച്ചുകൾ.

വാഴയിലയിൽ പൊതിഞ്ഞ് വരുന്ന ഭക്ഷണ പദാർത്ഥങ്ങൾ.

പൂക്കളിലുള്ള ഹാരങ്ങൾ, കോട്ടൺ നൂൽ, തോർത്ത്.

**തിരഞ്ഞെടുപ്പിൽ ഫ്ലക്സും അജൈവ വസ്തുക്കളും
ഉപയോഗിക്കുന്നത് നിരോധിച്ചുകൊണ്ടുള്ള
ബഹു. കേരള ഹൈക്കോടതിയുടെ ഉത്തരവ്**

IN THE HIGH COURT OF KERALA AT ERNAKULAM

Present:

THE HONOURABLE THE CHIEF JUSTICE MR.HRISHIKESH ROY

&

THE HONOURABLE MR. JUSTICE A.K.JAYASANKARAN NAMBIAR

Monday, the 11th day of March 2019/20th Phalgun, 1940

WP(C) No.7193/2019(S)

PETITIONER

B.S. SYAMKUMAR, AGED 38 YEARS,
S/O BALAKRISHNA PILLAI, KSRA-233 MUDIPPURA LANE,
AVANAVAN CHERRY VILLAGE, CHITTATTINKARA DESOM,
ATTINGAL, THIRUVANANTHAPURAM DISTRICT, PIN-695 101.

RESPONDENTS

1. STATE OF KERALA,
REPRESENTED BY THE CHIEF SECRETARY,
GOVERNMENT SECRETARIAT, THIRUVANANTHAPURAM, PIN-695 001.
2. THE PRINCIPAL SECRETARY,
LOCAL SELF GOVERNMENT DEPARTMENT, GOVERNMENT SECRETARIAT,
THIRUVANANTHAPURAM, PIN-695 001.
3. ELECTION COMMISSION OF INDIA,
REPRESENTED BY THE CHIEF ELECTION COMMISSIONER KERALA,
THIRUVANANTHAPURAM-695 001.
4. THE PRINCIPAL SECRETARY,
ENVIRONMENT DEPARTMENT, GOVERNMENT SECRETARIAT,
THIRUVANANTHAPURAM, PIN-695 001.
5. THE MEMBER SECRETARY,
KERALA STATE POLLUTION CONTROL BOARD,
PATTOM. P.O, THIRUVANANTHAPURAM-695 003.

Writ Petition (civil) praying inter alia that in the circumstances stated in the affidavit filed along with the WP(C) the High Court be pleased to issue a direction to use only eco-friendly materials for the purpose of advertisement during ongoing election campaign in the State.

This petition coming on for admission upon perusing the petition and the affidavit filed in support of WP(C) and upon hearing the arguments of SRI.M. KANNAN, Advocate for the petitioner, SRI.K.V. SOHAN, STATE ATTORNEY for R1, R2 & R4, SRI.MURALI PURUSHOTHAMAN, STANDING COUNSEL for R3 and of SRI.T. NAVEEN, STANDING COUNSEL for R5, the court passed the following:

HRISHIKESH ROY, C.J. & A.K.JAYASANKARAN NAMBIAR, J.

W.P(C). No.7193 of 2019

Dated this the 11th day of March, 2019

ORDER

Hrishikesh Roy, C.J.

The learned Adv.Sri.M.Kannan appears for the petitioner. Sri.K.V.Sohan, the State Attorney accepts notice for the respondents 1, 2 and 4. The learned counsel Sri.Mulari Purushothaman represents the *Election Commission of India* (respondent No.3). Sri.T.Naveen, the learned Standing Counsel appears *Kerala State Pollution Control Board* (respondent No.5).

2. This Public Interest Litigation (PIL) is filed by citizen, seeking prohibition in the usage of *Poly Vinyl Chloride (PVC) Flex Boards*, a key source of pollutants, in the forthcoming Lok Sabha Election, by the political parties/candidates. The petitioner contends that the use of such PV Flex Boards will be in negation of the *Environment (Protection) Act, 1986* as well as the *Plastic Waste Management Rules, 2016* not to mention the violation of the rights of the citizens, under *Articles 21 and 48-A* of the *Constitution of India*, for a clean and safe environment.

3. In his turn, the learned counsel Sri.Murali Purushothaman representing the *Election Commission of India* produces the copy of the communication dated 26.02.2019, addressed to all recognised National/State Political Parties, which requires everyone to make the forthcoming election eco-friendly, and opt for elimination of single-use plastic materials in the election campaign. This is suggested

by the Election Commission, in the interest of human health and environment. The communication being relevant is extracted hereunder:-...

.....

In this connection, Ministry of Environment, Forest and Climate Change has approached the Commission vide letter No.12/79/2018-HSMD (Pt.) dated 17th January, 2019, (copy enclosed) with the request to impress upon all concerned to take up sustainable practices and try using alternate option to single-use plastic during elections. It, inter-alia, mentions:-

"A lot of the campaigning material including posters, cut-outs, hoardings, banners, political advertisements, etc., is made of plastic. After the elections, the campaigning materials, are discarded and become waste. Such single-use plastic waste generated during campaigning does not get collected and causes choking of drainage and river systems, ingestion by stray animals, land and water pollution, open air burning, etc. Leading to adverse impacts on human health and environment. Some of these plastics are Poly Vinyl Chloride (PVC) based, which produces toxic emissions on burning.

A number of alternate options to use of plastic in campaigning material are available such as compostable plastics. Natural fabrics, recycled paper material, etc. which have a lesser environmental impact. Such materials need to be promoted as a sustainable and environmentally sound management practice. The upcoming General Elections present an excellent opportunity to introduce a behavioural change in election campaign and to promote sustainable practices."

Your attention is also drawn to Para 3 of Commission's instructions No.509/241/ECI/LET/FUNC/JUD/RCC/2011 dated 20th April 2018, which specifies that

"The Solid Waste Management Rules, 2016 and the Plastic Waste Management Rules, 2016, and other applicable laws in this regard are hereby adopted for disposal of the campaign material by the local municipal authority and the cost for the same shall be recovered from the candidates or political parties, as the case may be, in accordance with the polluter pays principle"

Accordingly, the Commissioner reiterates that all political parties should take adequate steps and measures to not use single-use plastic as campaign materials (posters, banners etc.) during the elections in the interest of human health and environment.

.....”

4. Besides the above, this High Court in other proceedings has issued direction for removal of unauthorised *PVC Flex Boards* within the limits of various local authorities in the State.

5. Taking note of these developments and the recent direction issued by the *Election Commission of India*, the matter is admitted. We also deem it appropriate to order that all candidates and the National/State Political Parties must strictly adhere to the aforequoted guidelines of the *Election Commission*, so that only the eco-friendly materials are used during the election campaign and there is no use of *PVC Flex Boards* and other such non bio-degradable materials as campaign material, in the State of Kerala.

H/o.

Sd/-
HRISHIKESH ROY,
CHIEF JUSTICE

Sd/-
A.K JAYASANKARAN NAMBIAR,
JUDGE

mns

-TRUE COPY-

ASSISTANT REGISTRAR

പരിസ്ഥിതി സൗഹൃദ തിരഞ്ഞെടുപ്പ് നടത്തിപ്പ് സംബന്ധിച്ച സംസ്ഥാന ചീഫ് ഇലക്ടറൽ ഓഫീസറുടെ ഉത്തരവ്

കേരള സർക്കാർ

സംഗ്രഹം

ഇലക്ഷൻ വകുപ്പ് - ലോക് സഭാ ഇലക്ഷൻ 2019 - പരിസ്ഥിതി സൗഹൃദ തിരഞ്ഞെടുപ്പ് നടത്തിപ്പ് സംബന്ധിച്ച മാർഗ്ഗരേഖകൾ - ഉത്തരവ് പുറപ്പെടുവിക്കുന്നു.

ഇലക്ഷൻ (ജനറൽ) വകുപ്പ്

സ.ഉ (സാധാ) നം. 118/2019/ഇലക്. തിരുവനന്തപുരം, തീയതി 12/03/2019

- പരാമർശം 1) കേന്ദ്ര പരിസ്ഥിതി മന്ത്രാലയത്തിന്റെ 17.01.2019 ലെ 12/79/2018-HSMD(Pl.) നമ്പർ കത്ത്
- 2) കേന്ദ്ര തിരഞ്ഞെടുപ്പ് കമ്മീഷന്റെ 26.02.2019 ലെ 4/3/2019/SDR നമ്പർ കത്ത്
- 3) ബഹു. കേരള ഹൈക്കോടതിയുടെ 11.03.2019 ലെ ഇടക്കാല ഉത്തരവ്

ഉത്തരവ്

ആസന്നമായ ലോകസഭാ തിരഞ്ഞെടുപ്പ് പരിസ്ഥിതി സൗഹൃദ തിരഞ്ഞെടുപ്പ് ആയി നടത്തുന്നതിന്റെ ഭാഗമായി ഹരിത പരിപാലനചട്ടം വിജയകരമായി നടപ്പാക്കേണ്ടതുണ്ട്. ആയതിനാൽ മനുഷ്യനും, പരിസ്ഥിതിയ്ക്കും ആപൽക്കരമായ പ്ലാസ്റ്റിക്, പി.വി.സി, ഡിസ്പോസിബിൾ വസ്തുക്കൾ മുതലായവ പരമാവധി ഒഴിവാക്കി പുനരുപയോഗിക്കുവാൻ കഴിയുന്നതും, പുനഃചക്രമണത്തിന് വിധേയമാക്കുവാൻ സാധിക്കുന്നതുമായ പരിസ്ഥിതി സൗഹൃദ വസ്തുക്കളുപയോഗിച്ച് 2019 ലെ ലോകസഭാ തിരഞ്ഞെടുപ്പ് പരിസ്ഥിതി സൗഹൃദമായി നടത്തുവാനുള്ള പരാമർശം (2) ലെ കേന്ദ്ര തിരഞ്ഞെടുപ്പ് കമ്മീഷന്റെ നിർദ്ദേശങ്ങളുടെയും പരാമർശം (3) ലെ ബഹു. കേരള ഹൈക്കോടതിയുടെ ഇടക്കാല ഉത്തരവിന്റെയും അടിസ്ഥാനത്തിൽ താഴെപ്പറയുന്ന നിർദ്ദേശങ്ങൾ നൽകിക്കൊണ്ട് ഉത്തരവ് പുറപ്പെടുവിക്കുന്നു.

1. വിവിധ സ്ഥാനാർത്ഥികളും, രാഷ്ട്രീയ പാർട്ടികളും, തിരഞ്ഞെടുപ്പ് പ്രചരണത്തിന് ഉപയോഗിക്കുന്ന ബോർഡുകൾ, ബാനറുകൾ, തുടങ്ങിയവ നിർമ്മിക്കുന്നതിന് പ്ലാസ്റ്റിക്, പി.വി.സി മുതലായ വസ്തുക്കൾ ഉപയോഗിക്കുന്നതിന് പകരം പുനഃചക്രമണം ചെയ്യാവുന്നതും, പരിസ്ഥിതിയ്ക്ക് അനുയോജ്യമായതുമായ പ്രകൃതി സൗഹൃദ വസ്തുക്കൾ മാത്രം ഉപയോഗിക്കണമെന്ന് ഉറപ്പു വരുത്തേണ്ടതാണ്.
2. രാഷ്ട്രീയ പാർട്ടികൾ പ്രചരണത്തിനും, അലങ്കാരത്തിനുമായി ഉപയോഗിക്കുന്ന കൊടി തോരണങ്ങൾ പൂർണ്ണമായും പ്ലാസ്റ്റിക്, പി.വി.സി വിമുക്തമാക്കേണ്ടതാണ്.
3. തിരഞ്ഞെടുപ്പുമായി ബന്ധപ്പെട്ട ഔദ്യോഗിക പരസ്യങ്ങൾ, സൂചകങ്ങൾ, ബോർഡുകൾ തുടങ്ങിയവ കോട്ടൺ തുണി, പേപ്പർ തുടങ്ങിയ പുനഃചക്രമണം ചെയ്യാൻ കഴിയുന്ന പരിസ്ഥിതി സൗഹൃദ വസ്തുക്കൾ മാത്രം ഉപയോഗിച്ച് നിർമ്മിക്കേണ്ടതും, എല്ലാത്തരം നിരോധിത പ്ലാസ്റ്റിക് വസ്തുക്കളും, ഡിസ്പോസിബിൾ വസ്തുക്കളും പരമാവധി ഒഴിവാക്കിക്കൊണ്ട് മാലിന്യം രൂപപ്പെടുന്നതിനുള്ള സാഹചര്യം ഒഴിവാക്കേണ്ടതുമാണ്.
4. പോളിംഗ് ബൂത്തുകൾ/വോട്ടെണ്ണൽ കേന്ദ്രങ്ങൾ എന്നിവയുടെ ക്രമീകരണത്തിനും, ഇലക്ഷൻ സാധന സാമഗ്രികളുടെ കൈമാറ്റത്തിനും പ്ലാസ്റ്റിക് വസ്തുക്കളുടെ ഉപയോഗം പരമാവധി നിയന്ത്രിക്കേണ്ടതാണ്.

(...2)

5. പോളിംഗ് ഉദ്യോഗസ്ഥരും, ഏജൻ്റ്മാരും ഭക്ഷണ പദാർത്ഥങ്ങൾ, കടിവെള്ളം മുതലായവ കൊണ്ടുവരുന്നവൻ പ്ലാസ്റ്റിക് ബോട്ടിലുകളും കണ്ടെയ്നറുകളും പരമാവധി ഒഴിവാക്കേണ്ടതാണ്.
6. ഹരിതകേരളം, ശുചിത്വ മിഷൻ എന്നീ ഏജൻസികളുടെ നേതൃത്വത്തിൽ ജില്ലാ കളക്ടർ ജില്ലാ, താലൂക്ക് പഞ്ചായത്ത് തലത്തിൽ "ഗ്രീൻ പ്രോട്ടോക്കോൾ ഫെസിലിറ്റേഷൻ യൂണിറ്റുകൾ" സജ്ജമാക്കേണ്ടതാണ്.
7. പൊതു തിരഞ്ഞെടുപ്പിനു ശേഷം തദ്ദേശസ്വയംഭരണ സ്ഥാപനങ്ങൾ, ഹരിതകേരള മിഷൻ, ശുചിത്വ മിഷൻ, സന്നദ്ധ സംഘടനകൾ, വിവിധ രാഷ്ട്രീയ പാർട്ടികൾ തുടങ്ങിയവയുടെ സഹായത്തോടെ ഇലക്ഷൻ ക്യാമ്പയിൻ മെറ്റീരിയലുകൾ നീക്കം ചെയ്ത് ശുചീകരണ പ്രവർത്തനങ്ങൾ നടത്തേണ്ടതാണ്.
8. തിരഞ്ഞെടുപ്പിന് ഔദ്യോഗികമായി നൽകുന്ന ഫോട്ടോ വോട്ടർ സ്ലിപ്പ് /രാഷ്ട്രീയ പാർട്ടികൾ നൽകുന്ന സ്ലിപ്പുകൾ എന്നിവ പോളിംഗ് ബൂത്തിന്റെ പരിസരങ്ങളിൽ ഉപേക്ഷിക്കുന്ന പ്രവണത കണ്ടു വരുന്നുണ്ട്. ഇത് ഒഴിവാക്കുന്നതിനായി ഇവ ശേഖരിച്ച് കളക്ഷൻ സെന്ററുകളിൽ എത്തിച്ച് സ്കാപ്പ് ഡിലിവേഴ്സിനു കൈമാറാനുള്ള നടപടികൾ ജില്ലാ കളക്ടർമാർ സ്വീകരിക്കേണ്ടതാണ്.

(ഗവർണ്ണറുടെ ഉത്തരവിൻ പ്രകാരം)

**ടീകാറാം മിണ
ചീഫ് ഇലക്ടറൽ ഓഫീസർ**

0

എല്ലാ ജില്ലാ ഇലക്ഷൻ ഓഫീസർമാർക്കും/എല്ലാ റിട്ടേണിംഗ് ഓഫീസർമാർക്കും/
എല്ലാ തിരഞ്ഞെടുപ്പ് ഉദ്യോഗസ്ഥർക്കും /എല്ലാ രാഷ്ട്രീയ പാർട്ടികൾക്കും

ഉത്തരവിൻ പ്രകാരം

സെക്ഷൻ ഓഫീസർ

ഹരിതകേരളം മിഷൻ, റ്റി സി 2/3271(3)(4), ഹരിതം,
കൂട്ടനാട് ലെയിൻ, പട്ടം പാലസ് പി ഒ, തിരുവനന്തപുരം-695004
ഇ-മെയിൽ : haritham@kerala.gov.in